

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ В УМОВАХ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНІВ

© Смолич Д.В., 2012

Досліджено підходи до визначення поняття “інноваційний кластер”. Запропоновано принципи формування інноваційних кластерів в умовах транскордонної співпраці, визначено їх сутність та значущість.

Ключові слова: інноваційний кластер, транскордонне співробітництво, принципи формування кластера.

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF INNOVATION CLUSTERS IN THE CROSS-BORDER COOPERATION REGION

© Smolych D.V., 2012

In the article the approaches to the definition of innovation clusters are investigated. The principles of formation of innovation clusters in cross-border cooperation, defined their essence and significance are proposed.

Key words: innovation cluster, cross-border cooperation, the principles of formation of the cluster.

Постановка проблеми

Протягом останніх років помітно активізувалась участь України в європейських інтеграційних процесах, що істотно зумовлено розвитком транскордонного співробітництва. Нині така співпраця є досить ефективним шляхом вирішення спільних проблем розвитку та поглиблення взаємовигідних контактів між суміжними територіями сусідніх держав. У новітній економіці пріоритетними чинниками визнаються: розроблення креативних ідей, володіння передовими технологіями, наявність висококваліфікованих працівників. Тому інноваційні кластери, які будуть створюватися в умовах транскордонного співробітництва, повинні мати у своєму складі наукові установи та вищі навчальні заклади, які є локомотивами генерування як процес-інновацій, так і продукт-інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Процеси кластеризації, формування кластерів та транскордонне співробітництво досліджувались в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: М.Е. Портера, Н.А. Мікули, П.Ю. Беленького, С.І. Соколенка, О.М. Тищенко, О.В. Анненкової, З.В. Герасимчук, Ж. Мингалєвої, С. Ткачевої, В.В. Толкованова, М. Войнаренко, Г.М. Шумської, І. Бакушевич та багатьох інших. Разом з тим, залишаються невирішеними питання дослідження формування інноваційних кластерів саме в умовах транскордонного співробітництва регіонів, що дало б можливість виявити конкурентні переваги та подолати причини неефективного господарювання у прикордонних регіонах країни за допомогою використання інновацій.

Постановка цілей

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень щодо встановлення сутності інноваційних кластерів транскордонної співпраці регіонів та визначення основних принципів їх формування.

Виклад основного матеріалу

На сьогоднішньому етапі розвитку для нашої країни очевидною є пріоритетність саме інноваційної складової кластерів, які варто створювати з метою зрушення та оновлення економіки, це зумовлено виникненням нових поглядів на розуміння кластерів загалом, що доцільно сприймати як неокласичну кластерну теорію.

Для держави загалом діяльність інноваційних кластерів визначає, по-перше, масштаби й темпи розвитку наукомістких галузей економіки; по-друге, місце країни в міжнародному поділі праці; по-третє, можливість рівноправного економічного співробітництва з розвиненими країнами; по-четверте, можливість збільшення притоку зарубіжного капіталу й експорту вітчизняної продукції [3].

Зазначимо, що визначальним результатом формування, функціонування інноваційного кластера є створення інновації, яка сприятиме появі конкурентних переваг. З погляду чинного законодавства, інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1].

Вітчизняні та зарубіжні науковці по-різному трактують сутність інноваційних кластерів, виходячи зі змістового наповнення ними поняття інновацій загалом, бачення результатів функціонування інноваційних утворень та ролі навчальних закладів та людини у створенні інноваційних рішень. Такого висновку ми дійшли, узагальнивши визначення цього поняття, які трапляються в науковій літературі. Отримані результати відображено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Аналіз визначень поняття “інноваційний кластер”

№ з/п	Автор, джерело	Визначення	Критерії аналізу					
			Результат співпраці			Участь (роль) науково-освітніх закладів та людини в створенні інновацій		
			Продукт інновації	Процес інновація	Інновації в управлінні	Визначальна роль	Другорядна роль	Роль людини
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Мігранян А.А. [4]	Інноваційний кластер – об’єднання різних організацій, що дозволяє використовувати переваги двох способів координації економічної системи – внутріфирмової ієрархії й ринкового механізму, що дає можливість більш ефективно розподіляти нові знання, наукові відкриття й винаходи.	+	+	+	-	+	-
2	Олійник А.Д. [7]	Інноваційний кластер - стійка, упорядкована, добровільно об’єднана сукупність економічних суб’єктів, які здатні проектувати та виготовляти спеціалізовану конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію.	+	+	+	-	+	-

1	2	3	4	5	6	7	89	
3	Разуев І.Г. [8]	Інноваційний кластер являє собою об'єднання різних організацій (компаній з виробництва товарів чи послуг, навчальних закладів, технопарків та бізнес-інкубаторів, науково-дослідницьких центрів та лабораторій, банківських та інших фінансових установ, органів державного управління, громадських організацій і т.д.), яке дозволяє використовувати переваги внутрішньофірмової ієрархії та ринкового механізму, що дає можливість більш швидко та ефективно розподіляти нові знання, наукові відкриття та винаходи.	+	+	+	+	-	-
4	Югас Е.Ф. [11]	Інноваційні кластери представляють більш конкурентний кластерний тип у порівнянні з іншими, тому що забезпечують не тільки створення інновацій, але і їх впровадження, що дає додаткові фінансові вигоди.	+	+	-	-	+	-

З таблиці очевидно, що більшість авторів не виділяють особливого значення участі людини у виробленні інновацій та загалом не розглядають бачення функціонування інноваційних кластерів як механізму підняття економіки регіону та країни.

Для сучасної України формування інноваційних кластерів – це можливість ефективної перебудови економіки для виходу на новий рівень світових взаємовідносин у сфері господарювання. На відміну від традиційного розуміння, сутність інноваційного кластера пропонуємо трактувати так: це взаємодія та активна співпраця підприємств, організацій, установ (державного і приватного секторів), органів влади та місцевого самоврядування, освітньо-навчальних та наукових закладів, націлена на створення інновацій у регіоні, що істотно поліпшують як структуру та якість виробництва, так і соціальну сферу загалом, за допомогою креативного мислення та економіки знань.

Формування інноваційних кластерів у транскордонних регіонах є актуальною формою співробітництва, яка відкриває нові горизонти співпраці на нових засадах. Необхідною умовою формування зазначених утворень є система принципів, на яких базуватиметься їх діяльність.

Принципи формування інноваційних кластерів — це об'єктивно властиві кластеризації відправні начала, незаперечні вимоги, які ставлять до учасників відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Інакше кажучи, це своєрідна система координат, у межах якої розвиваються транскордонні інноваційні кластери, і одночасно вектор, який визначає напрям їх розвитку.

Загалом, у принципах зосереджено досвід утворення та функціонування кластерів. У науковій літературі ми спостерігаємо неоднозначність поглядів вчених щодо сутності та переліку основних принципів кластеризації.

О.М. Тищенко визначає кластери як вектор розвитку економіки та пропонує такі принципи: принцип територіальної локалізації; принцип відкритості у формі перетікання знань, динамічності і

зручності; економічний і процесний принцип об'єднання у формі стійкого партнерства, кооперації й конкуренції; принцип наявності лідируючої компанії (ядра) або інтегруючого продукту, а також принцип впливу на малий і середній бізнес [9].

І.В. Мовчан та І.М. Чучіна вказують на те, що основним принципом формування інноваційного кластера є вибір пріоритетних напрямів науково-технічного й технологічного розвитку економіки, пошук територій з обліком наукового й інноваційного потенціалу об'єктів, привабливих для вирішення поставлених завдань [6, с.291].

Як стверджує Н. О. Микитюк, доцільно використовувати системний підхід до кластерної моделі розвитку економіки, що автор розглядає як засіб економічних стосунків на регіональному рівні. Науковець виділяє такі принципи необхідні для діяльності кластерів, зокрема інноваційних, а саме: єдності; ієрархії; остаточної мети; невизначеності; розвитку; децентралізації; функціональності [5, с.114].

На думку О.В. Аннаненкової основними принципами формування кластерів є: стратегічні принципи функціонування кластерів в умовах глобалізації та принципи державної підтримки кластерних структур. Стратегічні принципи функціонування кластерів в умовах глобалізації орієнтуються на стратегію розвитку кластерів на основі формування найбільш конкурентоспроможних науково-виробничих кластерних систем. До стратегічних принципів функціонування кластерів в умовах глобалізації належать принципи: системності; компліментарності; кооперації; об'єктивності. До принципів державної підтримки кластерних структур автор зараховує: адресності державної підтримки кластерів; системної обґрунтованості регіональних кластерів; об'єднання централізації та децентралізації; адекватності [2, с.10].

Г.М. Шумська зазначає необхідність врахування таких додаткових принципів функціонування кластерів, як: принцип інноваційності, пріоритетності, оперативності та інформаційного забезпечення [10, с. 71]. Автор наголошує на тому, що ці принципи дадуть змогу забезпечити відповідність внутрішнього середовища кластера нестабільному зовнішньому середовищу, а також здійснювати подальший розвиток кластера. Причому значущість перерахованих вище принципів залежить від специфіки діяльності кластера і його регіональної дислокації.

Ми підтримуємо бачення авторів стосовно вагомості та сутності перелічених ними принципів, проте вважаємо за доцільне виокремити власні радикально новітні та необхідні принципи формування інноваційних кластерів безпосередньо в умовах транскордонного співробітництва регіонів, оскільки дослідження показало відсутність врахування низки аспектів діяльності та безпосередньо умов формування кластерних утворень такого типу. Тому уточнимо систему принципів формування кластерів у таблиці.

Зміст принципів формування інноваційних кластерів в умовах транскордонного співробітництва регіонів

Принцип	Зміст принципу
Відкритості	передбачає подолання замкнутості господарських комплексів економіки нашої країни
Взаємної відповідальності	ґрунтується на тому, що учасники мають право гарантії відповідальності та порядності співпраці один відносно одного
Інноваційності	полягає у тому, що до складу інноваційного кластера, на відміну від традиційного розуміння, обов'язково входять наукові та освітні заклади, які є локомотивами реалізації сучасної "економіки знань"
Конкурентного партнерства	передбачає взаємовигідність інноваційної співпраці в транскордонному регіоні, зі збереженням конкуренції учасників
Стимувань і противаг	проявляється у взаємозалежності учасників і одночасно їх повній фінансовій і юридичній незалежності

У наш час для України необхідною засадою кластеризації слід вважати принцип подолання замкненості господарських комплексів економіки нашої країни. Вирішення цієї важливої проблеми цілком можливе за рахунок побудови кластерних утворень, зокрема й інноваційного напрямку, саме в умовах транскордонного співробітництва, що створить реальні шляхи відкритої співпраці на міжнародному рівні.

Оскільки кластер являє собою добровільне об'єднання учасників, відповідно у кластеризації вагому роль відіграє принцип взаємної відповідальності суб'єктів співпраці один відносно одного. Втілити такий принцип можливо за рахунок координації процесу формування кластерів, зазначену роль мають виконувати органи державної влади та органи виконавчої на місцях, адже їх участь в процесі є невід'ємною.

Вагомою засадою створення кластерів є принцип інноваційності. Особливість інноваційних кластерів транскордонного співробітництва, на відміну від традиційного розуміння, полягає в тому, що обов'язково до його складу входять наукові та освітні заклади, але їх головною роллю є не звичайне кадрове забезпечення кластеризації, а акумулювання, розроблення та втілення нових поглядів, сучасних ідей та рішень. Сутність цього принципу така: саме людина, її інтелект, креативне бачення генерують інноваційний ефект і визнаються соціальною цінністю при формуванні кластера.

Реалізація принципу конкурентного партнерства закріплює суверенне, справедливе становище країн-учасників співпраці. Для України цей принцип формування транскордонних кластерів є одним із визначальних, адже, коли створюють подібне утворення, для прикладу із європейськими країнами, ймовірно, що на фоні розвиненіших держав Україна отримає роль об'єкта управління в таких відносинах. Наша країна має увійти в інноваційний транскордонний простір на правах конкурентного учасника, а не з позиції сировинного додатку, тому слід враховувати цей принцип під час створення транскордонних кластерів.

Дотримання принципу стримувань і противаг під час утворення інноваційних кластерів дозволить поєднати координацію співпраці із задоволенням спільної зацікавленості сторін. При цьому суб'єкти одночасно взаємозалежні один від одного, залишаючись юридично незалежними.

Зауважимо, що принципи є підставою кластеризації загалом, адже містяться у її змісті, виступають орієнтирами у формуванні кластерів, відбивають сутність кластера та основні зв'язки, які реально існують в такому утворенні. Між пропонованими нами принципами існує досить тісний зв'язок, адже вони розкривають особливості формування інноваційних кластерів саме в умовах транскордонної співпраці регіонів, враховуючи засадничі положення "економіки знань".

Висновки

Отже, дослідження теоретичних підходів до трактування поняття "інноваційний кластер" дало змогу виявити основні його ознаки, невраховані аспекти та сформулювати власне бачення цього поняття. Подано систему визначальних принципів формування інноваційних кластерів в умовах транскордонного співробітництва регіонів: відкритості, взаємної відповідальності, інноваційності, конкурентного партнерства та принцип стримувань і противаг.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження будуть доцільними і полягатимуть у охопленні принципів як специфіки діяльності кластерів, так і їх регіонального розміщення.

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р. № 40-IV Режим доступу: www.rada.gov.ua. 2. Анненкова О.В. Практичні та теоретичні аспекти формування та розвитку кластерних структур в умовах глобалізації // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – Краматорськ. – № 3(13). – С. 7--12. 3. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногр. / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с. 4. Мигранян А.А. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров в странах с переходной

економікою. – Режим доступу: <http://subcontract.ru/Docum/> <http://www.krsu.edu.kg/vestnik/v3/a15.html>
5. Микитюк Н.О. Особливості застосування системного підходу при формуванні та управлінні кластерами // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Л.: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – № 683. – С. 112–117. 6. Мовчан І.В., Чучіна І.М. Формування інноваційних кластерів в Україні // Економічний простір. – 2011. – № 49. – С.289–294. 7. Олійник А.Д. Методологічні основи формування інноваційних кластерних структур Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2009_5_1/30.pdf 8. Разуев И.Г. Особенности взаимодействия финансового интеллектуального капитала в российской экономике: автореф.дис. канд. экон. наук: 08.00.01.- Самара, 2007.–24 с. 9. Тищенко О. М. Кластери як вектор розвитку економіки: організація, сутність і концепції / О. М. Тищенко // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. праць. – К.: Київський університет, 2010. – Вип. 21. – С. 74–80. 10. Шумська Г.М. Принципи функціонування кластерів у регіональній економіці України // Економічний простір. – 2011, № 48/2. – С.68–73. 11. Югас Е.Ф. Інноваційний кластер як фактор конкурентоспроможності // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2010. – Вип.31 – С. 84–88.

УДК 330.341

Г. В. Рачинська, Л.С. Лісовська
Національний університет «Львівська політехніка»,
кафедра менеджменту організацій

СИСТЕМА ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

© Рачинська Г.В., Лісовська Л.С., 2012

Запропоновано класифікацію інфраструктури підтримки підприємств малого бізнесу, визначено її функції, досліджено світовий досвід забезпечення інфраструктури малого і середнього бізнесу (ІМСБ) й основні напрями підвищення ефективності її функціонування

Ключові слова: інфраструктура, малий і середній бізнес, бізнес-інкубатори, бізнес-центри, фонди підтримки підприємництва.

SYSTEM OF INFRASTRUCTURAL SECUREMENT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS

© Rachynska G.V., Lisovska L.S., 2012

Classification of enterprises support infrastructure of small business is offered, its functions, were determined the world experience of providing infrastructures of small and middle business (IMCB) and basic directions of efficiency increase of its functioning were investigated.

Key words: infrastructure, small and medium business, business incubators, business focus, backing funds of enterprise.

Постановка проблеми

У сучасній економіці співіснують та органічно доповнюються малий, середній та великий бізнес, але, на відміну від останнього, малий і середній бізнес є найчисленнішим і найпоширенішим сектором економіки. В умовах дестабілізації економіки, обмеження фінансових ресурсів саме